

IRAZKINTZA

OÑATIBIA'TAR JON ETA EUSKERA "IRAKASBIDEA"

Oñatibia'tar Jon zanari buruz, gauza asko ta asko dituzte batek eta bestek esanak egun auetan, baiña geiagorik ere gelditzen zaigu esateke. Ez goaz, ordea, utsune oiek guztiak betetzera.

Gai bakarrari elduko diot nere saio ontan: "**Oñatibia, irakasle**". Emen azalduko dizuedan alderdia, auxe da, beraz: Oñatibia, euskera-irakasle ta bein alor ontan, Oñatibia'ren Euskera irakasbidea edo metodoa.

Egia esan, beti ta alor askotan jardun zan Jon irakasten edo ikasi-erazten: musika, txistu, euskal-dantzak, baiña nagusienik Euskera bera. Bai benetan ego-ki egin zuala, aspaldi Iparragirre'k esana: "Eman da zabal zazu munduan frutua".

Orrela ibilli zan eta orrelaxe bizi izan zan alde guztietan bere euskaltasuna ematen eta zabaltzen. Asi, Zaragoza'n asi zan bada, antxe lege-ikasketak egiten ari zan bitartean, guretzat galgarri izan zan gudatearen aurretik noski. Euskerarik ez zekiten euskaldun ikasleei irakasten egin zituan lenengo urratsak.

Gudaldiko ekaitz-zurrunbilloak Euskalerritik iges egin bearrean jarri zuan Jon gaztea. Ipar-Euskalerrian kokatu zan alditxo batez, eta ez alperrik, an ere musika ta txistu ta euskera irakasten ari izan bai-zan.

Eta andik urrutirago: Ameriketa'ra, txantxetan ere. Venezuela'tik Ipar-Ameriketa'ra edo Estadu Elkartuetara igo zan. Aizez bizitzea eziñezko gauza zitzaionez, ogia ateratzeko lana egin bear, arritzekoa ez danez. Bearrak ez du begirik, baiña bearra maisu ona ornen danez, zekianaz baliatzera jo zuan, eta alaxe, New York uri aundiko "Izkuntza-Ikastetxe" batean sartu zan.

Berak gogozkoen izango zukeana irakastera ez, orratik. An gaztelera irakatsi bear izan zuan, baiña ez zitzaion ez kalterako ta ez alperrikako gertatu ango jarduketa. "Izkuntza-Ikastetxe" ura ospe aundikoa zan, berian ikasten bai-zuten lurralde ta izkuntza askotakoek beste izkuntzaren bat.

Onela dauka Jon'ek berak idatzirik: "Lenengo egunetan konturatu nintzanez, era berezi-berezia zerabilkiten eta pozez txoraturik, ala nion nere baitan: Au gogozko zaidak... Euskeraz irakasteko ere... noizbait ondo etorriko zaidala, ziur natxegok". Eta alaxe gertatu zitzaion.

Antxe urruti aietan sortu zitzaion buruan asmo bizi bat: Aal bezain laister itzuli Euskalerrira ta emen, euskeraz ongi zekitenak arturik, beste geiagori, zekitenei ta ez zekitenei, euskera irakatsiko zieten irakasle edo laguntzaille edo gidari edo diralakoak gertutzeko asmoa alegia. Ortarako, berriz, irakasbidea ere bear zuan lagungarri. Bereala asi zan buru-errotari eragiten, "Izkuntza-Ikastetxea"n ikasiak eta arturiko oarrak ausnartuz, berak beste irakasbide edo metodo berri bat oreu aal izateko bidean gaiak eiotzen. Eta bein Euskalerrira itzuli bezain laister ekin zion lanari.

Onela, 1965'gn urtean eman zuan argitara "**Euskera irrati-bidez**" edo "**Eus-**

keraradiofónico" liburua, berreun orrialde baiño geixegoko alea. Ogei ta lau urte dira, beraz.

Garai artara bitarteko "euskal gramatika" deituak ez-bezalakoa zan, eta ain zuzen ere "gramatika" baiño areago, irakasbidea zan, metodoa. Ordura artekoak baiño berriagoa zan, biziagoa, landuagoa, erraztuagoa. Eta guztia esateko, geroz agertu diran ugari oien aitzindari edo bide-urratzaille izan zan.

Urteen joanean aurrera jarraitu zuanez, 1965'etik 1979'gn urtera bitartean, txantxetan ere AMAR argitalpen egitea lortu zuan. Au da, argitalpen bat amaitu orduko, bestea argitaratzen zuanez, bederatzi agortu-aldi ta ondorioz AMAR aldiz atera zuan bere irakasbidea. Azkenengoari, ain zuzen, izena ta itxura asko aldatu zizkion: **"Erriaren Euskera Batua"** eta gazteleraz **Método de Euskera unificado"** ipiñi bai-zion deitura bikoitza.

Ogeita amar ikaskai ditu Lenengo Maillak, eta auxe da geienik argitaratua. Baiña badu Bigarren Mailla ere, aurrekoaren jarraipen. Eta ez noa emen liburuaren beraren xeetasun geiago ematera.

Baiña esan bearrekoa dut, Lapu rteraz ere argitaratu zuala irakasbide bera, Ipar-Euskalerrian ere ez zekitenei euskeraz irakatsi aal izateko lagungarritzat. Iru argitalpen eta 10.000 ale. Sekula ez bezalako kopurua!

Agian ori baiño arrigarriago da orain esango dizuedana. Bizkaieraz ere argitaratu zuala, laister, bereala: 1967'an ain zuzen. Ia-ia apustu ere egingo nizuke, "Euskera irrati-bidez" liburua nork bizkaieratu zionik ezetz asmatu. Gerora izan diran eztabaidak eta areriotasun edo etsaitasunak orduan artean gaiztotu gabe ziran, noski. Baiña azken-urte auetako gora-beerak ikusita, nork uste lezake, txantxetan ere, Franzisko Xabier Kintana'k egin zezakeanik bizkaieratze-lan ori? Baiña orrelaxe dira gauzak.

Ateak itxirik zeuden euskerarentzat, edonork dakikeanez. Baiña Jon ez zan besoak antxumaturik edo tolesturik, ateak noiz irekiko zai egoten dan oietakoa. Ausardiz eta irriparez beteta, an lortu zuan Euskera bazter askotaraiño irixtea: lantoki, sukalde ta ikastetxe batzuetaraiño beintzat. Ortarako, berriz, berak zabaldu zituan irrati, izparringi edo egunkari ta ikastetxeetako ateak Euskerari sarrera eman aal izateko.

Zenbat eta zenbat irratsaio barreiatu ez ote ziran urte aietan? Eta zenbait jendek pozik eta iraupenez jarraitu zituzten beren etxeetatik, lantokietatik eta, azkenik, baita ikastetxe batzuetatik ere. Auxe izan zan, agian ekintzarik ausartena; eta lagundu balitzaio, eragozteko orde, auskalo zenbat geiagok jarraituko zuten eta ondotoxo ikastera irixtea lortu ere.

Bearrezko ziran baimen guztiak lortu an eta emen, bai Agintaritzatik eta bai ikastetxeetan bertan, eta, Jon'ek berak gertutu ta trebaturiko euskera-emaille asko ipiñi zituan erri aundi batzuetako zenbait ikastetxetan, ordu jakiñetan noski, irratis entzun aifnean, ikasleei laguntzen. Euskeraz ongi zekian ia-ia edozein gertutzen zuan Jon'ek, bere "Euskera irrati-bidez" irakasbidea lagun artuta, euskerarik ez zekitenei aixa irakasteko.

Bereala sortu ziran sekulako eragozpenak. Batetik, irakasle-titulu bearra edozein ikastetxetan Euskera bera irakasteko ere. Eta orrela atzeratu bearrean gertatu ziran asko ta asko. Urrena, berriz, Euskera beraren inguru sortu ta gogortu zan borrokak ere eragozpen ugari ekarri zituan Jon'ek zeraman ekintzarentzat. Artan amaitu ziran erri aundietako ikastetxeetan asitako lanak, bai Zumaia, bai Azpeiti, bai Zarautz e.a.

Lan aundi ta zabal ori burutzeko, berriz, ez pentsa, urte aietan, orain bezala, "Korrika -5 -6" ta olakorik ezer izan zezakeanik bere laguntzaille. Bestetik, Jaur ez genuan babesteko. Udaletxe ta Aldundiak dirurik gabe ta laguntzeko gogo aundirik gabekoak ziran. Nola lortzen zuan Jon'ek alako lanak burutzea? Asmatzen ez da erraza. Baiña or daude.

Gure ORIXE aundiak ez-ezik, Oñatibia'tar Jon'ek ere, beti ezkongabe ta beti

ezkongai iraunez, Euskera zuan bere buru-biotzetako andregai maitea. Eta arixe eskeñi zion bere bizitza osoa.

Bideko ez-bearrez zaurituta, 1979'go ekainillaren azkenetan joan zitzaigun. Geriaera illun eta samingarri ura zala-ta, onako itz auek idatzi nituan GOIZ-ARGI'n, orduan asteroko zan aldizkarian; eta oberik ez daukadanez, berak dakazkitzuet berriz: "Iritziak iritzi, or dago Euskeraz ikasteko irakasbidea bera; or dago, gaiñera, urtez-urte izan duan arrakasta. Amar Argitaldi, bada zerbait, gizon batek egiña izateko. Ez erakunde, ez ikastetxe ta ez politika-talderik zuan atzetik Oñatibia'k, babesa eskeintzeko ta zabalkundea egiteko. Bakarrik ibilli da beti, bere lanez eta ekintzaz, eta irakasbide edo metodoaren beraren barneko balio jatorra beste ezertaz baliatu gabe.

"Berrikeriak eta modak dirala-bide ainbeste eragozpenez ostikatu arren ere, AMAR ARGITALDI izatera iritxi dan irakasbidea edo metodoa, ez da txarra. **Gauza bera mintzo da**, latifiekzo "res ipsa loquatur" esaldiak diona egia biurtuz".

Irakasbide edo metodoa berez mintzo ba'da, Jon'ek buruturiko irakasketa edo irakaste-lanak ere berenez mintzo zaizkigu. Zenbat eta zenbat ikastaldi ez ote zituan eman! Bi eratakoak eman ere. Batetik, Euskera bera irakasteko, ez zekite-nei; bestetik, irakasle ta euskera-emailleak gertutzeko.

Lenengo alor ontan, aipatu gabe ezin utzi, Ipar-Ameriketa'ko ikasle-taldeekin —ain juxtu ere euskaldunen jatorriko ta adiskideen seme-alabak— bizpairu urtez Oñati'n burutu zituan ikastaldiak. Gutxi gora-beera sei illabeteren buruan euskeraz naiko ongi mintzatzer a jaso zituan.

Ori zala-ta, Ipar-Ameriketa'ko Kalifornia, Idaho ta Nevada'ko euskaldunek osterara joan-erazi zuten, ango Uniersidadeetan Euskera irakasbidea azaltzera ta irakasleak gertutzera.

Bigarren alorrean, berriz, —bera toki guztietara eldu ezin zanez— euskera-emaille ugari gertutzeko ere lan aundiak egin zituan eta auskalo zenbat ikastaldi eman, batzuk apalagoak eta besteak jendetsuagoak. Ezagunenak edo maillarik nabarienekoak, Donosti'ko Apaizgaitegian, Loiola'n, Gasteiz'en eta Iruña'n izan ziran, Jon'en ardurapean noski, beste laguntzaille geiagorekin ibilli ba'zan ere. Eta jardun auek guztiak Andereñoentzat eta Irakasleentzat ziran, gero beraiek ongi irakatsi aal izateko bidean ezigarri.

Baiña... muzin egin zitzaion: leen ona zana, une batetik bestera txartutat, "bai, Oñatibia'rena da ta kito!" egiñik. Ixiltasun beltzera zokoratu zuten askok eta askok, batzuek ez-jakiñean eta beste zenbaitek jakiñean eta naita. Beste garai batzuk bai-ziran. Politika-borrokarik ez zitekean orduan, agerian beintzat, eta... Euskera bera, Ikastolak e.a. izan ziran 1968'tik 1977'ra bitartean borroka-leku.

Ala ta guztiz ere, Oñatibia'k etsi zuanik ez pentsa. Bestela ez zan Oñatibia izango ta gutxiago Jon. Beti bezain irripartsu, aldarte onik galdu gabe, etsikaitz jarraitu zuan arnasak iraun zion bitartean.

Esanak esanik, Euskera irakasbidea berari buruz ere zertxobait esatea, bearezko dala uste dut. Eta lenengo gauza, mintzaira bat —edozein dala ere— mintzatzeko da danen gaiñetik; izkuntza, itz egiteko da. Orren osagarri datoz, noski, idaztea ta irakurtzea.

Eta Jon'ek bere irakasbidea landu ta burutzekoan, oiñarri ori oso gogoan zuaririk, auxe zuan bere lenengo elburua, bere itzez esateko: "Nere irakasbide edo metodoaren lenengo jomuga, auxe da: Lenengo unetik beretik, ikasten duana, bereala, une berean, itzez erabil dezala edo itzezin dezala".

Ortara darama, ain zuzen ere, Oñatibia'ren irakasbideak, itz erraz batzuk buruz ikasi bezain laister, aietxek berak galde-erantzunetan erabiltzera. Lenengo saioan, galdera guztiei baiezeko erantzuna emanez, bigarreanean ezezkoa; eta irugarreanean, galderari dagokion erantzuna. Saioak esan dut, baiña, ikaskai bakoitzeke iru zatiak dira.

Beste berezitasun bat, --guztiak esateko usterik gabe—, ikaskaia eman eta

artzeko aldi edo denbora osoa, iñola aal dalarik beintzat, dana euskera utsean egitea da. Zergatik? Ikaslearen buruak ikasketako aria galtzen dualako, beste izkuntza bat sartu ezker. Eman oi zizkigun berak bere jardunetan gertatuak, aitorpen orren argibidetzat.

Eta esan bearrik ez, gramatikazko azalpen luze ta sakonik ere ez duala eskeintzen, irakasbideak ala eskatuta noski. Dana errazturik ematen dio ikasleari. Egunero ta jardun bakoitzean zerbait aurreratu dualazko poza nabaitu-eraziz. Orrela autsi zuan, bai, euskera ikastea oso zailla dalazko usteak edo esateak dakarren beldurra.

Beste berezitasun bat aipatzeko, auxe ere esan bear: Irakaslearekin galde ta erantzun, elkar-izketan jarduna egin ondoren, ikasleak berak jardun-erazten zituan elkar-izketan. Jakiña, bakoitzean burura zetozkien gauza berriak gai artuta ez noski; ikaskai bakoitzean ikasiak gai artuta baizik. Baiña ori bera ere pozgarri zaie ikasleei, egun bakoitzean egindako aurrerapenaren kilikaz.

Irudiak eta abestiak ere lagungarritzat erabiltzen zituan, irakasbidearen aberasgarri.

Beste zenbait alderdi aipatu gabe utzirik, eta esan ditugunak kontuan artuta, ondorio au atera bear dugu: irakasbide au, mintzatzekoa danez, zuzeneko irakasbide dala; gazteleraz esanda, "método directo". Orregatik ipintzen zuan Jon'ek "**Euskera artez**", irakaslearen edo euskera-emaillearen lagungarri atera zuan liburuaren deituratzat.

Eta esanik dugu irakasbidea oiñarritzat artuta, beste zerbait ausartagoa, bixiagoa ta aberatsagoa ere burutu zuan gure ekintzaille irudimentsu ta musikariak: "**Euskera, jolas-bidez**", ain zuzen ere umeentzat egokiago girotua. Eta ongi trebaturiko euskera-emailleak diranean, umetxo erdaldunak oso posik ari oi dira ikasten, aientzat benetako jolasa dalako. Onela da maillaka:

Ikaskaiari dagokion gaia azaldu: itz berriak entzun, gero esan.

Abestia: abestu bakarrik, eta bestela, abestu bitartean keiñuak egiñez,

—Baiezko erantzuna eskatzen duten galderak.

—Abestia, baiña oraingoan ibilliz, mugituz, erritmoari jarraika.

—Ezezko erantzuna eskatzen duten galderak.

—Abestia, baiña oraingoan dantza egiñez.

Au guztia gauza otza da onela itzez esanik. Umeak ikustean, ordea, askoz obeto ulertzen du edonork, eta bestela ezin. Eta "Jolas-bidez" irakasbidea ongi ikasi ondoren, egoki erabiltzen dutenei galdetu besterik ez dago zeñen pozik jolasten diran aur erdaldunak; eta zeñen atsegintsu egiten dituzten umeek aurrerapenak euskeraz ikasteko bidean.

Il zan aurreko udaberrian, 1978'an alegia, Ipar-Ameriketa'ko deiari jarraituz, Boise'ko ta Reno'ko Unibersidadeetara joan zanean, azaldu zien umeentzako irakasbide bitxi au. Eta ez alperrik. Txantxetan ere "video" tresnaz artu zioten. Unibersidade oietako atal berezi batzuk dira "Boise'ko "Basque Studies Center" eta Reno'ko "Basque Studies Program" eta biei zor ziela ustekabeko pozgarria, aitortzen zuan Jon'ek. Gero, beste euskal-etxeetara bidaltzeaz gaiñera, ikustirratiz ere eman zituzten saioak.

Ontan ere arrazoi guztiz esan dezakegu, gauza bera mintzo dala, berez mintzo ere.

Bein ontara ezker, atzerritar izkuntzalari batzuen iritziak emen aipatzea ez da batere kaltekoa izanen, esan bai-dezake norbaitek: "bai, ori ederki ari zaiguk bere adiskidea adiskidekiro goraltzen".

Ipar-Ameriketa'ko "**San Diego**" Unibersidadean irakasle dan MAC MURRAUGH onela mintzatu zan orain zazpi urte:

"Gaur Euskalerrian euskeraz erakusteko erabiltzen dituzten era edo metodoak ez dira egokiak: egitura konplejoa duten izkuntzak, euskera bezala, irakasteko ez dute balio metodo oiek... Euskerak bezala, egitura azkarra edo konplejoa duten

izkuntza-mota auek irakasteko, metodo "audio-lingual" edo "entzun-esatekoak" darabilzkite Ipar-Ameriketa'n. Baiña kontu izan izenarekin: "audio-lingual" gauza bat da ta Españi'n saltzen dan "audio-visual" timo ori, beste gauza bat.

Eta metodo onen oiñarri bat, zera da: izkuntza baten ikaskuntzak zer ikusi gutxi duala ekintza intelektual batekin, eta zer ikusi aundia, ordea, bapateko ta ustegabeko asimilazio batekin. Irakatsi bear díran egiturak, ondo finkatuta gero, gela bateko ikasle guztiek elkarrekin errepikatzen dituzte egunean egunekoak. Lenengo, guztiek elkarrekin, esan bezala; gero, binaka ta azkenik bakarka. Errepika ta errepika —bein eta berriz entzunez eta esanez, alegia— buruz eta automatikoki, errelejo utsez ikasi arte. Iksasleak ez dezala, esan bear duana pentsatu, ustekabea barneratu baizik" (Deia, 1980'go-VIII-27'koa).

Nik esan bear ba'nu, auxe da Oñatibia'ren irakasbideak egiten duana. Gero, jakiña, irakaslearen gain doaz irakasbidea ongi erabilli ta ondorio onak lortzea bezala, gaizki ta arinki erabilliz, emaitz onik ez lorzea.

Azkenik, beste aitopen bat eta ez utsaren urrengoa. Au ere Ipar-Ameriketa'koa da ta 1980'an Euskalerrian ibillia. Onela mintzatu zan bera. Izparringietan gazte-leraz zetorrenez, alaxe emango dut:

"Yo preferí aprender un dialecto, identificado con el guipuzcoano. He traducido al inglés una gramática y el método de Oñatibia para enseñar el euskera a mis alumnos y lo he adaptado para el uso de los estudiantes de lengua inglesa". (Gaceta del Norte, 1980'go dagonillaren 28'an).

Eta onela mintzatu zana, Willian H. Jacobsen jauna izan zan. Emengo izkuntza-borrokaren berri bazekian jaun orrek eta Oñatibia'rena aukeratu zuanean, bazekian, noski, zergatik artzen zuan.

Oñatibia'tar Jon zana emen bere jaioterrian goraltzeko bakarrik ez dira, esan ditugunak. Ea aste osoko omenaldi au, Jon'en lan eta ekintza aundiak obeto ezagutzeko gertatzen dan eta, aintzakotzat arturik eta aietaz baliaturik, ea Euskerrari eragin aundia ematen diogun guztion artean.

Esanak esan, Oñatibia'ren irakasbidea oraindik bear bezala aztertzeke dago Euskalerrian: aurre-iritzirik gabe, otz-otzean eta euskera ikas-erazteko bidean lagungarri bat zenbateraiño ona dan neurtu gabe dago. Garaia litzake ortarako.

Gure Jon aundia, irripartsu ta langille etxikaitza, oso ere oso goian bedi betiko atsedenean zoriontsu. Baiña, goian bedi baita euskaltzaleen artean, eta euskal ikasle ta irakasleen artean ere.

Ala bedi ta besterik ez.

Gastañaga'tar Jesus